

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019**

УДК 336.76(07.034)

Ф59

Укладачі: Ж. О. Андрійченко
Д. О. Давиденко

Затверджено на засіданні кафедри управління фінансовими послугами.
Протокол № 4 від 10.10.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінансовий ринок [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня / уклад. Ж. О. Андрійченко, Д. О. Давиденко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 47 с.

Подано завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни і методичні рекомендації до їхнього виконання з метою формування у студентів компетентності з розроблення, ухвалення та реалізації управлінських рішень у фінансовій діяльності.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 336.76(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2019

Вступ

Докорінна зміна та інституційне реформування економічних відносин в Україні зробила необхідним формування нових механізмів перерозподілу фінансових ресурсів у державі. Отже, фінансовий ринок є особливою сферою економічних відносин, де відбувається мобілізація тимчасово вільних коштів і трансформація їх у позичковий та інвестиційний капітал, зазнає найбільших змін. Тому розвиток фінансового ринку потребує посилення ролі як фінансової науки, так і практичних заходів із відпрацювання законодавства та фінансово-економічних умов функціонування суб'єктів господарювання та фінансових установ, використання досвіду багатьох країн і підвищення фінансової грамотності та культури населення.

Метою вивчення дисципліни "Фінансовий ринок" є формування в студентів системи теоретичних і практичних знань з основ функціонування та розвитку фінансового ринку як підсистеми фінансових відносин.

У процесі вивчення та закріплення знань велике значення має самостійна робота студента. Це форма організації навчального процесу, за якою заплановані завдання, здійснюється студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета самостійної роботи – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Самостійна робота студента включає поглиблене опрацювання лекційного матеріалу й окремих лекційних тем або питань, вивчення рекомендованої літератури, підготовку індивідуальних завдань за визначеною тематикою, написання есе, підготовку до опублікування статей; пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни, контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики, підготовку до різних форм поточного та підсумкового контролю.

У зв'язку із постійним розвитком законодавчої бази, що регулює фінансові відносини в цілому, важливим аспектом засвоєння фінансових категорій і понятійного апарату стає опрацювання нормативно-правових актів, що їх закріплюють та регламентують.

Змістовий модуль 1. Основи функціонування фінансового ринку

Тема 1. Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці

Компетентності за темою:

здатність обґрунтовувати місце та роль фінансового ринку в економіці, основних суб'єктів та об'єктів фінансового ринку;

здатність планувати необхідні варіанти залучення та інвестування коштів для організації фінансового забезпечення суб'єкта господарювання.

1.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з основними передумовами виникнення фінансового ринку в Україні.
2. Визначити місце фінансового ринку в фінансовій системі та в економіці країни в цілому.
3. Скласти схему взаємозв'язку складових фінансового ринку.
4. Провести аналіз переваг і недоліків залучення коштів через кредитний ринок та ринок інструментів власності.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватися у довільній формі. Можливі креативні та нестандартні підходи до виконання (з використанням образотворчих елементів, програмних продуктів тощо).

Наприклад, для виконання завдання 4 доцільно використати метод SWOT-аналізу та побудувати таблицю, яка дозволить порівняти переваги та недоліки залучення коштів через кредитний ринок і ринок інструментів власності (табл. 1.1).

**SWOT-аналіз залучення коштів через кредитний ринок (КР)
та ринок інструментів власності (РІВ)**

Залучення коштів через КР	Залучення коштів через РІВ	Залучення коштів через КР	Залучення коштів через РІВ
Strengths (сильні сторони)		Weaknesses (слабкі сторони)	
1....		1....	
...		...	
Opportunities (можливості)		Threats (загрози)	
1....		1....	
...		

1.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Що собою становить фінансовий ринок? Які функції він виконує?
2. Визначте структуру фінансового ринку.
3. Яке значення валютного ринку у системі фінансового ринку?
4. Яке значення кредитного ринку у системі фінансового ринку?
5. Яке місце посідає фондовий ринок у системі фінансового ринку?
6. За якими критеріями можна класифікувати фінансові ринки?
7. У чому полягають відмінності між інструментами позики й інструментами власності?
8. У чому полягає відмінність первинного та вторинного ринків?
9. Які основні суб'єкти фінансового ринку?
10. Які властивості мають цінні папери?
11. У чому проявляється тотожність грошей і цінних паперів, у чому їх розбіжність?

1.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Сферою економічних відносин, де об'єктом операцій виступає наданий на певних умовах у борг капітал, є:

- а) кредитний ринок;
- б) валютний ринок;
- в) ринок цінних паперів;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

2. Ринком, де гроші надаються в борг на визначений час, є:

- а) ринком власності;
- б) ринком боргових зобов'язань;
- в) первинним ринком;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

3. Фізичні або юридичні особи, які залучають кошти інших суб'єктів для розвитку своєї діяльності, називають:

- а) посередниками;
- б) інвесторами;
- в) позичальниками;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

4. Функціями кредитного ринку є:

- а) трансформація коштів у залучений капітал;
- б) об'єднання малих грошових збережень і створення великих грошових фондів;
- в) регулювання валютних курсів;
- г) страхування ризиків;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

5. Товаром фінансового ринку є:

- а) гроші;
- б) нерухомість;
- в) цінні папери;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

Література: [1 – 3; 5].

Тема 2. Регулювання фінансового ринку

Компетентності за темою:

здатність розумітися на механізмі державного регулювання фінансового ринку. Знати мету, напрями та способи державного регулювання ринків фінансових послуг; засобів впливу на порушників і відповідальності

учасників за порушення на ринках фінансових послуг; перспективні напрями розвитку ринків фінансових послуг;

здатність проводити структурно-логічне моделювання процесу державного регулювання ринків фінансових послуг; визначати стратегічні напрями розвитку суб'єктів господарювання у зв'язку з перспективними напрямами розвитку ринків фінансових послуг.

2.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися із Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг".

2. Опрацювати Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" з метою подальшого виконання на практичному / лабораторному занятті завдання із розроблення структурно-логічної схеми здійснення державного регулювання ринку цінних паперів.

3. Ознайомитися із Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю".

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання законів України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг" і "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" з метою виконання на практичному / лабораторному занятті завдання із розроблення структурно-логічної схеми здійснення державного регулювання ринку фінансових послуг і схеми здійснення державного регулювання ринку цінних паперів.

Метою цих завдань є формування у студентів комплексної уявлення та розуміння механізму державного регулювання ринків фінансових послуг: суб'єктів, мети, напрямів і способів державного регулювання ринків фінансових послуг, засобів впливу на порушників і відповідальності учасників за порушення на ринках фінансових послуг.

Опрацювання може виконуватись у довільній формі. Можливі креативні та нестандартні підходи до виконання (з використанням образотворчих елементів, програмних продуктів тощо), спрямовані на підготовку до практичних / лабораторних занять, після завершення яких має відбутися презентація студентами результатів і захист із відповідями на запитання.

2.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Назвіть, з яких причин державне регулювання фінансового ринку є виправданим, доцільним і необхідним.
2. Яка основна мета державного регулювання фінансового ринку?
3. Які основні напрями та форми державного регулювання фінансового ринку?
4. На який виконавчий орган покладено регулювання ринку фінансових послуг в Україні, які його компетенції?
5. На який виконавчий орган покладено регулювання кредитного ринку України?
6. У яких формах здійснюється державне регулювання діяльності банків?
7. Яким чином здійснюється державне регулювання фондового ринку України?
8. Які повноваження має Комісія з цінних паперів і фондового ринку?
9. Назвіть головний контролюючий орган валютного регулювання і контролю в Україні. Які ще органи здійснюють контроль валютного ринку?
10. Охарактеризуйте методи валютного регулювання.
11. Які компетенції покладено на Національний банк України у сфері валютного регулювання?

2.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Органом державного регулювання ринку банківських послуг є:
 - а) Національний банк України;
 - б) Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку;
 - в) спеціально уповноважений орган виконавчої влади;
 - г) усі відповіді правильні;
 - д) правильної відповіді немає.
2. *Адміністративне регулювання діяльності банків здійснюється шляхом:*
 - а) реєстрації банків і ліцензування їх діяльності;
 - б) визначення процентної політики;
 - в) установлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
 - г) усі відповіді правильні;
 - д) правильної відповіді немає.

3. Основною установою, що регулює функціонування ринку цінних паперів, є:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Фонд державного майна;
- г) Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

4. Основною формою роботи Нацкомфінпослуг є:

- а) скликання засідання, за необхідністю;
- б) управління фінансовими активами;
- в) надання кредитів;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

5. Які види заходів впливу може вживати Нацкомфінпослуг до порушників:

- а) попросити порушника вжити заходів для усунення порушення;
- б) вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової установи;
- в) накладати штрафи;
- г) анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг незалежно від висновків регулятора, який видав ліцензію;
- д) виключати учасників ринків фінансових послуг з Державного реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги;
- е) застосовувати заходи кримінальної відповідальності;
- ж) усі відповіді правильні?

Література: [1 – 3; 5; 28; 55; 62; 63; 73].

Тема 3. Фінансові посередники

Компетентності за темою:

здійснювати вибір фінансового посередника для реалізації потреб у залученні / інвестуванні фінансових ресурсів чи отриманні фінансової послуги;

здійснювати пошук та аналіз інформації щодо діяльності фінансових посередників;

установлювати критерії для порівняння діяльності фінансових посередників.

3.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Опрацювати закони України "Про банки і банківську діяльність", "Про кредитні спілки", "Про інститути спільного інвестування", "Про страхування", "Про недержавне пенсійне забезпечення" з питань правового статусу та правової регламентації діяльності фінансових посередників.

2. На основі офіційних статистичних даних скласти аналітичну таблицю показників діяльності фінансових посередників за останній трирічний період (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Аналітична таблиця показників діяльності фінансових посередників

Показники	1-й рік		2-й рік		3-й рік	
	Абс. значення	Питома вага (%)	Абс. значення	Питома вага (%)	Абс. значення	Питома вага (%)
1	2	3	4	5	6	7
Кредитні спілки: 1. Кількість, од. 2. Обсяг залучених коштів, млн грн 3. Рівень дохідності для інвесторів, %						
Інститути спільного інвестування: 1. Кількість, од. 2. Обсяг залучених коштів, млн грн 3. Рівень дохідності для інвесторів, %						
Страхові компанії: 1. Кількість, од. 2. Обсяг залучених коштів (отриманих страхових платежів), млн грн 3. Рівень виплат, %						

1	2	3	4	5	6	7
Недержавні пенсійні фонди: 1. Кількість, од. 2. Обсяг залучених коштів, млн грн 3. Рівень дохідності для інвесторів, %						
Загальна кількість посередників						
Загальний обсяг залучених коштів						

3. За даними табл. 3.1 побудувати діаграму динаміки співвідношення питомої ваги кількості фінансових посередників та обсягу залучених ними коштів.

*Методичні рекомендації до виконання завдань
для самостійного опрацювання*

Для виконання завдання 1 слід опрацювати нормативно-правову базу діяльності фінансових установ, зокрема закони України "Про банки і банківську діяльність" [25], "Про кредитні спілки" [31], "Про страхування" [36], "Про інститути спільного інвестування" [30], "Про недержавне пенсійне забезпечення" [32] та ін.

Для виконання завдань 2 – 3 потрібно використати офіційну статистичну інформацію, розміщену на сайтах регуляторів ринків фінансових послуг і саморегулювальних організацій професійних учасників ринків фінансових послуг.

3.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Хто такі фінансові посередники? На які основні групи їх розподіляють?
2. Назвіть складові банківської системи України.
3. Які складові відносять до системи Національного банку?
4. Що собою становлять банки та як їх класифікують?
5. Які основні операції виконують комерційні банки?

6. Дайте характеристику типам об'єднань, що можуть створюватися за участю банків.

7. Назвіть основні види небанківських фінансових інститутів, що діють на території України. Які основні форми їх діяльності?

8. Охарактеризуйте поняття та порядок функціонування кредитних спілок.

9. У чому полягають відмінності між кредитними спілками та іншими кредитними інститутами?

10. У чому полягає сутність інститутів спільного інвестування?

11. Розкрийте поняття, види й охарактеризуйте діяльність недержавних пенсійних фондів.

3.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Фінансовими вважаються такі послуги:

- а) випуск платіжних документів;
- б) діяльність з обміну валют;
- в) фінансовий лізинг;
- г) факторинг;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

2. До небанківських кредитних інститутів належать:

- а) факторингові компанії;
- б) лізингові компанії;
- в) Національний банк України;
- г) банки;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

3. Недержавні пенсійні фонди належать до:

- а) банківських фінансових інститутів;
- б) небанківських фінансових інститутів;
- в) контрактних фінансових інститутів;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

4. Головна функція фінансових посередників – це:

- а) залучення коштів інших суб'єктів для розвитку своєї діяльності;
- б) вкладання коштів у об'єкти інвестування;

- в) допомога в переданні коштів від потенційних інвесторів до потенційних позичальників, і навпаки;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

5. Основною відмінністю хедж-фондів від ІСІ, що діють на основі українського законодавства, є:

- а) обмеженість державного регулювання їх діяльності;
- б) свобода у використанні маржинального та кредитного плеча;
- в) обмежена чисельність учасників;
- г) установлені порогові значення мінімального внеску;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

Література: [1 – 3; 5; 17; 23; 25; 30 – 32; 35 – 38; 45 – 50; 53; 56; 60; 61 – 68; 74; 75 – 80].

Тема 4. Процентні ставки та їх структура

Компетентності за темою:

здатність обґрунтовувати структуру процентних ставок і порядок їх розрахунку та встановлення;

здатність здійснювати розрахунки розмірів надходжень / витрат суб'єктів господарювання залежно від виду та розміру процентних ставок.

4.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися із Положенням про основи процентної політики Національного банку України, затвердженим Постановою Правління НБУ від 21.04.2016 р. № 277.

2. На основі офіційних статистичних даних скласти графік динаміки облікової ставки НБУ за останні десять років і встановити, які чинники спричинили таку її динаміку.

3. Розв'язати задачу.

Кредит у розмірі 40 000 грн надано ФОП Шимко А. К. терміном на один рік на умовах виплати відсотків за ним після погашення. Процентна ставка за кредитом – 24 %.

Визначте процентну ставку за кредитом в умовах інфляції та ризику непогашення за очікуваного рівня інфляції $i = 2,2\%$ і ризику неповернення $i_n = 5\%$.

*Методичні рекомендації до виконання завдань
для самостійного опрацювання*

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного та практичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі.

Для виконання завдання 3 і розрахунку процентної ставки за інвестованими в умовах інфляції і ризику неповернення коштами (k_2) доцільно використати формулу:

$$k_2 = k + k_i + k_n, \quad (4.1)$$

де k – процентна ставка за кредитом;

k_i – поправка на інфляцію;

k_n – премія за ризик неповернення кредиту.

Процентна ставка за інвестованими в умовах інфляції коштами (k_i) розраховується за формулою:

$$k_i = i + k \times i, \quad (4.2)$$

де i – рівень інфляції.

Нарощена сума з урахуванням інфляції (FV_i) розраховується за формулою:

$$FV_i = PV (1 + k) (1 + i). \quad (4.3)$$

З урахуванням ризику неповернення кредиту 5% , 95% інвестованих коштів ($50\,000 \text{ грн} \times 0,95 = 47\,500 \text{ грн}$) мають забезпечити нарощену суму з урахуванням інфляції ($FV_i = 50\,000 \times (1+0,21) \times (1+0,03) = 62\,315 \text{ грн}$). Така ситуація можлива лише за умови збільшення процентної ставки k_2 .

Премія за ризик неповернення кредиту (k_n) розраховується за формулою:

$$k_n = k_2 - k - k_i = k_2 - k - i - k \times i. \quad (4.4)$$

Для розв'язання завдання 3 ця формула непотрібна, але за необхідності, може бути використана для аналогічних завдань.

4.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Який вплив на економіку має процентна політика НБУ?
2. Що таке процентні ставки?
3. Які існують види процентних ставок?
4. Яка процентна ставка встановлює орієнтир вартості грошових коштів в економіці на певний період?
5. Які фактори впливають на розмір процентних ставок?
6. У чому полягає мета процентної політики НБУ?
7. Які види процентних ставок установлюються НБУ?
8. Порівняйте поняття "облікова ставка" та "ставка рефінансування".
9. Керуючись якими принципами, НБУ встановлює розмір облікової ставки?
10. Який порядок встановлення процентних ставок НБУ?
11. Яка структура процентних ставок?

4.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. *Під процентною ставкою розуміють:*
 - а) процент, який сплачує боржник кредитору за кредитом;
 - б) ціна, яку сплачують інвестору за залучені грошові кошти;
 - в) процентна ставка, за якою нараховується фінансова нагорода;
 - г) усі відповіді правильні.
2. *Процентну плату за кредити, що надаються банкам Національним банком, відображає така ставка:*
 - а) номінальна;
 - б) рефінансування;
 - в) реальна;
 - г) безризикова;
 - д) облікова;
 - е) правильної відповіді немає.
3. *Очікувані темпи зростання економіки за визначений період часу відображає така процентна ставка:*
 - а) номінальна;
 - б) нормальна;
 - в) реальна;

- г) натуральна;
- д) усі відповіді правильні.

4. Відображає в грошовому вираженні дохід, отриманий з однієї одиниці капіталовкладень, така процентна ставка:

- а) номінальна;
- б) нормальна;
- в) реальна;
- г) натуральна;
- д) усі відповіді правильні.

5. Яка ставка буде більшою за умови інфляції:

- а) номінальна;
- б) нормальна;
- в) реальна;
- г) безризикова;
- д) правильної відповіді немає?

Література: основна [1; 3; 5; 71].

Тема 5. Ризик і ціна капіталу

Компетентності за темою:

здатність обґрунтовувати вибір методів оцінювання ризиків; методів управління ризиками; методів оцінювання капіталу.

здатність розраховувати поточну та майбутню вартість капіталу з урахуванням впливу фактору часу.

5.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. На основі опрацювання Методичних вказівок з інспектування банків "Система оцінки ризиків", схвалених Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104, ознайомитися з нормативно встановленим поняттям і класифікацією ризиків, елементами системи управління ризиками та способами оцінювання ризиків.

2. Опрацювати Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, схвалені Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 р № 361.

3. Розв'язати задачу.

Існує два варіанти інвестування коштів:

- 1) придбати земельну ділянку за 15 000 грн, яка через п'ять років коштуватиме 30 000 грн;
 - 2) вкласти гроші в банк під 14 % річних.
- Визначте, який із цих варіантів є більш сприятливим?

*Методичні рекомендації до виконання завдань
для самостійного опрацювання*

Для розв'язання практичних завдань за цією темою слід пам'ятати, що прості проценти застосовуються, зокрема, у короткостроковому інвестуванні, складні – у довгостроковому.

Нарощена сума визначається за допомогою формули складного процента:

$$FV = PV \times (1 + i)^n, \quad (5.1)$$

де FV – нарощена сума вкладених коштів;

PV – сума інвестованих коштів;

i – процентна ставка;

n – кількість періодів.

5.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. У чому полягає відмінність кредитного та процентного ризиків?
2. Які існують методики оцінювання ризику на фінансовому ринку?
3. Що означає поняття "ризик-менеджмент"?
4. Що собою становить процес управління ризиком?
5. Які чинники впливають на рівень ризику?
6. Які основні методи управління ризиком?
7. Які існують способи зниження ступеня ризику?
8. Дайте характеристику принципам вартості грошей.
9. Які існують основні методичні підходи до оцінювання капіталу?
10. Розкрийте основні положення теорії вартості грошей у часі.
11. Які чинники впливають на вартість капіталу в часі?

5.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Ризик, коли втрачається частина доходу, називають:

- а) допустимим;
- б) критичним;

- в) катастрофічним;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

2. *Суб'єктивна можливість отримання позитивного або негативного результату певної діяльності - це:*

- а) чистий ризик;
- б) спекулятивний ризик;
- в) ризик посередницької діяльності;
- г) операційний ризик;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

3. *У разі зміни процентних ставок за кредитними ресурсами виникає:*

- а) операційний ризик;
- б) інфляційний ризик;
- в) кредитний ризик;
- г) процентний ризик;
- д) валютний ризик;
- е) усі відповіді правильні;
- ж) правильної відповіді немає.

4. *Процес розподілу інвестованих коштів між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою, є способом:*

- а) диверсифікації;
- б) придбання додаткової інформації;
- в) лімітування;
- г) страхування;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

5. *Не є методом оцінювання ризиків:*

- а) диверсифікація;
- б) соціальний експеримент;
- в) математичне моделювання;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 5; 57; 58; 76].

Змістовий модуль 2. Основні складові фінансового ринку

Тема 6. Ринок облігацій як складова ринку капіталів

Компетентності за темою:

здатність розумітися на економіко-правових основах здійснення операцій з борговими цінними паперами на фондовому ринку;

здатність здійснювати вибір боргового фінансового інструменту для розв'язання конкретної економічної задачі.

6.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з положеннями Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" щодо поняття та видів цінних паперів, зокрема облігацій.

2. Ознайомитися з Положенням про порядок здійснення емісії облігацій підприємств та їх обігу, затвердженим Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 21.06.2018 р. № 425.

3. Розв'язати задачу.

Інвестор розглядає два альтернативних варіанти вкладення коштів в придбання короткострокової дисконтної облігації 01.04.2016 р. за ціною 97,6 тис. грн з подальшим погашенням 01.09.2018 р. за номінальною вартістю 103 тис. грн. Чи зможе забезпечити інвестору більшу дохідність продаж облігації 01.07.2018 р. за ціною 100 тис. грн?

Виконайте розрахунки та зробіть обґрунтований висновок.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу, нормативно-правових актів за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі.

Для виконання завдання 3 доцільно використати формулу:

$$k = \frac{P_n - P_k + D}{P_k} \times \frac{T}{t}, \quad (6.1)$$

де k – дохідність фінансового активу;

P_n – ціна продажу чи погашення фінансового активу;

P_k – ціна купівлі фінансового активу на ринку;

D – процентні чи дивідендні виплати за період t ;

T – часова база (365 днів);

t – період володіння фінансовим активом.

Після обчислення за наведеною формулою дохідності фінансового активу під час продажу його за різних умов слід порівняти отримані результати і зробити висновки.

6.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Чому і як почалася торгівля цінними паперами у світі та в Україні?
2. Дайте класифікацію суб'єктів фондового ринку. Які їх цілі?
3. Охарактеризуйте поняття цінних паперів, їх ознаки та характеристика.
4. Які цінні папери емітуються в Україні?
5. За якими ознаками здійснюється класифікація цінних паперів?
6. Охарактеризуйте основні види цінних паперів.
7. Що таке облігація?
8. Охарактеризувати існуючі види облігацій?
9. Який порядок емісії, розміщення та обігу державних облігацій?
10. Який порядок емісії, розміщення та обігу облігацій місцевих позик?
11. Який порядок емісії, розміщення та обігу облігацій підприємств?

6.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Торгівля цінними паперами – це:

- а) діяльність із визначення взаємних зобов'язань щодо угод із цінними паперами та розрахунків за ними;
- б) здійснення цивільно-правових угод із цінними паперами, які передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику на підставі договорів доручення або комісії за рахунок своїх клієнтів або від свого імені та за свій рахунок із метою перепродажу третім особам;
- в) діяльність із надання послуг щодо зберігання цінних паперів та / або обліку прав власності на цінні папери, а також обслуговування угод із цінними паперами;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

2. Емітенти – це:

а) державні органи й органи самоврядування, тобто недержавні (фондова біржа, різноманітні професійні організації), які виконують задачу правового регулювання порядку на ринку;

б) будь-які юридичні та фізичні особи, що вкладають свої кошти в операції із цінними паперами щоб розмістити свої тимчасово вільні фінансові ресурси;

в) юридичні та фізичні особи, які надають послуги або консультації щодо управління цінними паперами інших осіб і активам інвестиційних фондів;

г) усі відповіді правильні;

д) правильної відповіді немає.

3. Основні функції фондового ринку полягають:

а) у перевірці правильності ведення бухгалтерського обліку та реального фінансового стану емітента;

б) у централізації тимчасово вільних коштів і заощаджень для фінансування економіки;

в) у здійсненні перетікання капіталу з метою його концентрації в технічно або економічно прогресивних галузях і найбільш перспективних регіонах;

г) у забезпеченні стабільності банківського та грошового ринку;

д) в інформації про стан економічної кон'юнктури, виходячи зі стану ринку цінних паперів;

е) усі відповіді правильні;

ж) правильної відповіді немає.

4. Облігації, які за бажанням власника можуть обмінюватися на інші цінні папери, що випускаються цим емітентом, відомі як:

а) облігації з правом дострокового погашення;

б) конвертовані облігації;

в) компенсовані облігації;

г) варанти;

д) усі відповіді правильні;

е) правильної відповіді немає.

5. Особлива форма доходу з боргових цінних паперів, що полягає в тому, що емітент розміщає свої цінні папери за ціною нижче номіналу, а погашає їх за номінальною вартістю, це:

а) відсоток;

б) дисконт;

- в) ануїтет;
- г) дивіденд;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 4; 5; 6 – 8; 12; 15; 42; 44; 63].

Тема 7. Ринок пайових цінних паперів

Компетентності за темою:

здатність розумітися на економіко-правових основах здійснення операцій з пайовими цінними паперами на фондовому ринку;

здатність здійснювати вибір фінансового інструменту для розв'язання конкретної економічної задачі.

7.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з положеннями законів України "Про цінні папери та фондовий ринок" і "Про акціонерні товариства" щодо поняття та видів акцій, порядку їх емісії, розміщення та обігу.

2. Ознайомитися з положеннями законів України "Про цінні папери та фондовий ринок" і "Про інститути спільного інвестування" щодо поняття та видів інвестиційних сертифікатів, порядку їх емісії, розміщення та обігу.

3. Розв'язати задачу.

Статутний капітал акціонерного товариства "АСКА" у розмірі 10 млн грн розподілений на 900 звичайних і 100 привілейованих акцій. Фіксована ставка дивіденду за привілейованими акціями складає 20 %. Обсяг прибутку до розподілу між акціонерами – 1,8 млн грн. Визначте, які дивіденди отримують власники звичайних і привілейованих акцій.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі.

Виконання завдання 3 не потребує використання спеціальних формул. Достатнім буде уважне опрацювання запропонованого теоретичного

матеріалу, а також законів України "Про акціонерні товариства", "Про цінні папери та фондовий ринок" і проведення розрахунків на основі логіки.

7.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Що таке акція?
2. Яка мінімальна номінальна вартість акції?
3. У чому полягає відмінність між номінальною і реальною вартістю акції?
4. Які види акцій ви знаєте?
5. Які відмінності привілейованих акцій від простих акцій?
6. Який порядок емісії, розміщення та обігу акцій?
7. У чому полягають відмінності акцій від облігацій?
8. У чому відмінність привілейованих акцій від облігацій?
9. Що таке інвестиційний сертифікат?
10. Який порядок емісії, розміщення та обігу інвестиційних сертифікатів?
11. Чим акції відрізняються від інвестиційних сертифікатів?

7.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. *Інформація про випуск акцій підлягає:*
 - а) реєстрації в Міністерстві фінансів;
 - б) реєстрації в Комісії із цінних паперів;
 - в) розсиланню всім акціонерам;
 - г) публікації в пресі;
 - д) усі відповіді правильні;
 - е) правильної відповіді немає.
2. *За якими акціями сплачуються дивіденди:*
 - а) за акціями, що належать акціонерам;
 - б) за акціями, що знаходяться на балансі акціонерного товариства;
 - в) за акціями, що належать акціонерам; знаходяться на балансі товариства та випускатимуться в обіг найближчим часом;
 - г) усі відповіді правильні;
 - д) правильної відповіді немає.
3. *Акції, які передаються іншій особі шляхом здійснення на них передатного напису (індосаменту), це акції:*
 - а) на пред'явника;
 - б) емісійні;

- в) іменні;
- г) ордерні;
- д) неемісійні;
- е) усі відповіді правильні;
- ж) правильної відповіді немає?

4. Для більш точного визначення балансової вартості акцій із суми активів варто виключити:

- а) безнадійну дебіторську заборгованість;
- б) неліквідні запаси та фінансові вкладення;
- в) нематеріальні активи;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

5. До пайових цінних паперів належать:

- а) акції;
- б) депозитні сертифікати;
- в) акції КІФ;
- г) акції ПІФ;
- д) інвестиційні сертифікати;
- е) усі відповіді правильні;
- ж) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 4; 5; 6 – 8; 12; 15; 24; 41; 42; 44; 63; 64].

Тема 8. Ринок похідних фінансових інструментів

Компетентності за темою:

здатність розумітися на економіко-правових основах здійснення операцій з похідними цінними паперами на фондовому ринку;

здатність здійснювати вибір похідного фінансового інструменту для розв'язання конкретної економічної задачі.

8.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з положеннями законів України "Про цінні папери та фондовий ринок" і "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", Податкового кодексу України та Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, схвалених Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 р. № 361, щодо

поняття та видів похідних цінних паперів, похідних фінансових інструментів, деривативів.

2. На основі опрацювання зазначених нормативно-правових актів скласти порівняльну таблицю визначень похідних цінних паперів.

3. Розв'язати задачу.

Визначте вигоди/втрати власника альтернативного опціону PUT, якщо страйкові ціни базових активів А і В, відповідно, дорівнюють 72 грн і 96 грн; ціни спот на дату виконання опціону – 80 грн, 103 грн; сплачена премія – 5 грн. Зробіть відповідні висновки.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі. Можливі креативні та нестандартні підходи до виконання (з використанням образотворчих елементів, програмних продуктів тощо).

Для розв'язання завдання 3 і визначення доходу з опціону PUT слід використовувати формулу:

$$D = C_{\text{стр}} - C_c - P. \quad (8.1)$$

Для розв'язання аналогічних завдань щодо опціонів CALL, слід у формулі 8.1 ціну страйк і спот поміняти місцями.

8.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Що таке похідні цінні папери? Що таке похідні фінансові інструменти?
2. У чому полягає економічний сенс виникнення похідних фінансових інструментів?
3. За якими критеріями цінні папери відносять до похідних?
4. Які існують види похідних цінних паперів?
5. Які похідні цінні папери використовуються в Україні?
6. Що таке своп? Які існують види своп?
7. Що таке опціони? Які існують види опціонів?
8. У чому відмінність між опціоном і ф'ючерсом?

9. У чому відмінність між ф'ючерсом і форвардом?
10. Які депозитарні розписки існують у світі?
11. Розкрийте сутність ордера, варанта та купона.

8.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. *Критеріями віднесення фінансового інструменту до групи похідних є:*

а) залежність його ціни безпосередньо або опосередковано від ціни або характеристики базового активу;

б) свідчення майнового права у формі титулу власності або майнового права як відносин позики власника документа до особи, яка його випустила;

в) свідчення про інвестування коштів;

г) стандартизація умов виконання зобов'язань із фінансових інструментів;

д) наявність сукупності документів, що мають один базовий актив, однаковий термін обігу та термін виконання зобов'язань;

е) відповідність обсягу і якості базового активу встановленим стандартам;

ж) усі відповіді правильні;

з) правильної відповіді немає.

2. *Стандартний документ, який засвідчує право придбати (продати) цінні папери (товари, кошти) на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією ціни на час укладання угоди або на час такого придбання за рішенням сторін контракту, називають:*

а) варант;

б) опціон;

в) ф'ючерс;

г) форвард;

д) усі відповіді правильні;

е) правильної відповіді немає.

3. *Згідно з українським законодавством до похідних цінних паперів належать:*

а) варант;

б) опціон;

в) ф'ючерс;

г) форвард;

- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

4. Форвард відрізняється від ф'ючерса такими рисами:

- а) спрямований на реальне виконання;
- б) функціонує на позабіржовому ринку;
- в) більш уніфікований;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

5. Опціон відрізняється від ф'ючерса такими рисами:

- а) спрямований на реальне виконання;
- б) більш уніфікований;
- в) функціонує на біржовому ринку на відміну від ф'ючерса;
- г) передбачає сплату премії продавцю;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 4; 5; 12; 15; 22; 42; 44; 63; 64; 72].

Тема 9. Грошовий ринок і ринок банківських позик

Компетентності за темою:

здатність розумітися на основних операціях, що здійснюються на грошовому ринку та ринку банківських позик;

здатність визначати витрати / надходження від проведення операцій на грошовому ринку.

9.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Проаналізувати розвиток вітчизняного грошового ринку.
2. Визначити відмінності між ломбардним та обліковим кредитами.
3. Скласти схеми взаємовідносин у видачі соло-векселя та трати.
4. Розв'язати задачу.

Позику в розмірі 10 000 грн було надано на три місяці під 26 % річних. У кінці першого місяця погашається 30 % позики, другого – 35 %, третього – 35 %. Визначте тривалість позики та проценти, сплачені за нею, якщо проценти сплачуються щомісяця. Зробіть відповідні висновки.

*Методичні рекомендації до виконання завдань
для самостійного опрацювання*

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного та практичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі. Можливі креативні та нестандартні підходи до виконання (з використанням образотворчих елементів, програмних продуктів тощо).

Для виконання завдання 4 тривалість боргового зобов'язання розраховується за формулою:

$$n = \frac{D}{PV \times r}, \quad (9.1)$$

де n – тривалість позики;

D – проценти, які отримує кредитор за весь період позики;

PV – сума позики;

r – річна процентна ставка.

Проценти слід обчислювати за формулою простих процентів та нараховувати їх на залишок боргу.

9.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Визначте місце грошового ринку в системі фінансового ринку.
2. Які фінансові інститути діють на грошовому ринку?
3. Визначте структуру грошового ринку.
4. Який орган здійснює контроль і нагляд за грошовим ринком України та які його повноваження у цій сфері?
5. Надайте характеристику грошовому ринку.
6. Яка інституційна структура облікового ринку?
7. Які види операцій здійснює Національний банк України на грошовому ринку?
8. Дайте характеристику операціям облікового ринку.
9. Охарактеризуйте інструменти облікового ринку.
10. Яку роль відіграє міжбанківський ринок у складі грошового ринку?

9.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. *Грошові кошти, передані в банк їх власником для зберігання на певних умовах, – це:*

- а) депозит;
- б) сертифікат;
- в) вексель;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

2. *До припливу грошової готівки слід віднести:*

- а) витрати на виплати;
- б) прийняття готівки;
- в) депозити готівкою;
- г) інвестування;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

3. *Теперішня вартість майбутнього потоку готівки або групи потоків готівки – це:*

- а) ставка "ціна шансу";
- б) дисконтування;
- в) поточна вартість;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

4. *Які вклади переважають у структурі депозитів у банках України:*

- а) вклади до запитання;
- б) термінові вклади;
- в) усі відповіді правильні;
- г) правильної відповіді немає?

5. *Банки виконують із векселями такі операції:*

- а) інкасування;
- б) доміциляція;
- в) акцепт;
- г) форфетування;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 5; 25; 33].

Тема 10. Валютний ринок

Компетентності за темою:

здатність розумітися на економіко-правових основах проведення валютних операцій в Україні;

здатність здійснювати вибір валюти та інструментів для реалізації конкретних економічних задач.

10.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з тенденціями розвитку валютного ринку.
2. Визначити, як впливає рівень конвертованості валюти на можливості учасників ринку щодо здійснення операцій з валютою.
3. Ознайомитись з можливістю використання похідних інструментів на валютному ринку України.
4. Розв'язати задачу.

За умови, що валютний курс долара США до гривні дорівнює 28 205 грн за 1 долар США, процентна ставка для гривневих інвестицій складає 12 % річних, а процентна ставка для інвестицій у американських доларах дорівнює 4 % річних. Визначте, яким має бути обмінний курс гривні до американського долара через рік, щоб інвестиції вийшли на рівень беззбитковості.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Для виконання завдання 4 доцільно використати формулу простих процентів:

$$FV = PV \times (1 + n \times r), \quad (10.1)$$

на основі якої скласти рівняння:

$$PV \times \frac{\text{USD}}{\text{UAH}} (1 + i_{\text{грн.}}) = PV \times X \times (1 + r_{\text{дол.}})$$

і розрахувати новий курс X.

10.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. За якими ознаками класифікують валютні ринки?
2. Назвіть основних учасників валютного ринку.
3. Які операції виконують комерційні банки на валютному ринку?
4. Які функції покладено на брокерські фірми?
5. Як впливає рівень конвертованості валюти на можливості учасників ринку щодо здійснення операцій із валютою?
6. Назвіть фактори, що впливають на валютний курс.
7. Що таке ефективний курс валюти?
8. Дайте характеристику операціям, пов'язаним з рухом іноземної валюти.
9. Як відбувається хеджування валютного ризику?
10. Розкрийте сутність валютного свопу.
11. Що таке валютний арбітраж?

10.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. *Конверсійні операції розподіляють на такі дві групи:*
 - а) операції типу спот або поточні конверсійні операції;
 - б) форвардні конверсійні операції;
 - в) операції РЕПО;
 - г) усі відповіді правильні;
 - д) правильної відповіді немає.
2. *Ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни або міжнародним платіжним засобом, – це:*
 - а) спот-курс;
 - б) валютний курс;
 - в) спред;
 - г) усі відповіді правильні;
 - д) правильної відповіді немає.
3. *Валютні інтервенції на валютному ринку можуть здійснювати:*
 - а) банки;
 - б) валютна біржа;
 - в) промислові підприємства;
 - г) Центральний банк країни;
 - д) Кабінет Міністрів країни;
 - е) усі відповіді правильні;
 - ж) правильної відповіді немає.

4. Валютною операцією, що поєднує купівлю валюти на умовах спот в обмін на національну з подальшою викупівлею у майбутньому, є:

- а) операція опціон;
- б) операція ф'ючерс;
- в) операція своп;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

5. Валютний арбітраж буває:

- а) часовий та просторовий;
- б) простий та складний;
- в) непрямий арбітраж;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 5; 16; 20; 26; 34; 70].

Тема 11. Фондова біржа та біржові операції

Компетентності за темою:

здатність розумітися на порядку функціонування фондової біржі та механізму проведення операцій із цінними паперами;

здатність орієнтуватися в правилах лістингу;

здатність здійснювати перевірку цінних паперів на відповідність вимогам фондової біржі.

11.1. Завдання для самостійного опрацювання:

1. Підготувати до семінару доповідь за темами: "Історія виникнення фондових бірж", "Сучасний стан біржової діяльності за кордоном", "Сучасний стан біржової діяльності в Україні".

2. Ознайомитися з положеннями законів України "Про цінні папери та фондовий ринок" і "Про депозитарну систему України" щодо поняття фондової біржі, її правового статусу та порядку функціонування.

3. Розв'язати задачу.

Уявіть, що на фондовому ринку торгують усього трьома видами акцій, і ви маєте розробити індекс, який би відображав зміну котирувань усіх акцій. Припустимо, що на початок періоду акції АТ "Аква-віта" продавалися по 110 грн за акцію і в обіг було випущено 100 тис. акцій. Акції ВАТ "Боромлянка" продавалися по 50 грн за акцію, і в обіг було випущено

60 тис. акцій. Акції АТ "Зеніт" продавалися по 170 грн за акцію, і в обіг було випущено 150 тис. акцій. Через рік ціни на акції АТ "Аква-віта" зросли до 180 грн, акції АТ "Боромлянка" впали до 30 грн за акцію, акції АТ "Зеніт" також впали до 150 грн. за акцію.

Розрахуйте індекси DJI та S&P, які вкажуть, як зміняться котирування на фондовому ринку в цілому. Який з цих індексів надає більш повну інформацію про стан справ на фондовому ринку?

*Методичні рекомендації до виконання завдань
для самостійного опрацювання*

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі.

Для виконання завдання 3 слід згадати, що у світовій практиці використовують чотири методологічних прийоми для побудови опосередкованих індексів зміни курсів акцій, що ґрунтуються на розрахунках за відповідний період:

темтів зміни середньої арифметичної величини ціни акцій певної кількості обраних корпорацій – цінові індекси (індекс Доу-Джонса, Nikkei-225);

темтів зростання / зниження середньозваженої (за кількістю акцій в обігу) ціни переважної більшості акцій корпорацій – капіталізаційні індекси (індекси S&P500 та "Уілшир 5000");

середньоарифметичного значення темтів приросту цін акцій;

середньо геометричного значення темтів зміни цін акцій (індекс "Вел'ю Лайн").

Як видно з умови завдання, слід розрахувати ціновий індекс на базову (I_0) і поточну (I_1) дату. Для цього слід використати формулу:

$$I = \frac{\sum_{i=1}^n P_i}{n}, \quad (11.1)$$

де P_i – ціна i -ї акції;

n – кількість акцій в індексному кошику.

Для оцінювання зміни індексу слід скористатися формулою:

$$\Delta I = \frac{I_1}{I_0}. \quad (11.2)$$

Якщо розраховане значення буде більше 1, це означатиме, що акції зросли в ціні.

Крім того, слід розрахувати капіталізаційний індекс (I). Для цього слід використати формулу:

$$I = \frac{\sum_{i=1}^n P_i Q_i}{\sum_{i=1}^n P_{0i} \times Q_i}, \quad (11.3)$$

де P_i – поточна ціна i -ої акції;

P_{0i} – базова ціна i -ої акції;

Q_i – поточне значення індексу.

Після проведення розрахунків слід зробити відповідні висновки.

11.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. Розкрийте значення фондових бірж для існування фінансового ринку й економіки в цілому.
2. Що таке фондова біржа?
3. Який порядок функціонування фондової біржі?
4. Які операції здійснюються на фондовій біржі?
5. Що таке депозитарна діяльність?
6. Розкрийте структуру депозитарної системи України.
7. Яким чином обертаються бездокументарні цінні папери?
8. Що таке фондові індекси, для чого вони використовуються?
9. Які основні підходи до формування фондових індексів?
10. Назвіть найбільш відомі українські фондові індекси.
11. Назвіть найбільш відомі зарубіжні фондові індекси.

11.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Функцію фондової біржі, що полягає в оцінюванні вартості та привабливості цінних паперів, називають:

- а) посередницькою;
- б) індикативною;
- в) регулятивною;
- г) усі відповіді правильні;
- д) правильної відповіді немає.

2. До офіційного котирування на фондовій біржі допускаються такі цінні папери:

а) акції публічних акціонерних товариств, що пропонуються для обігу після їх емісії;

б) облігації внутрішніх і зовнішніх позик, казначейські зобов'язання України й облігації місцевих позик;

в) облігації підприємств усіх форм власності;

г) ощадні та депозитні сертифікати на пред'явника;

д) похідні цінні папери, види й особливості біржової торгівлі якими визначаються правилами фондової біржі;

е) цінні папери іноземних емітентів, за умови їх реєстрації НКЦПФР;

ж) векселі юридичних осіб;

з) усі відповіді правильні;

и) правильної відповіді немає.

3. Процедура внесення акцій компанії в котирувальний список фондової біржі називають:

а) котировкою;

б) лістингом;

в) реєстрацією;

г) конверсією;

д) усі відповіді правильні;

е) правильної відповіді немає.

4. Механізм визначення та фіксації ціни цінного паперу в процесі біржових торгів впродовж кожного дня роботи біржі – це:

а) лістинг;

б) котирування;

в) інвестування;

г) усі відповіді правильні;

д) правильної відповіді немає.

5. Діяльність фондової біржі можлива в тому разі, якщо кількість її членів не менше ніж:

а) 5;

б) 10;

в) 20;

г) 50;

д) усі відповіді правильні;

е) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 4; 5; 6 – 8; 18; 19; 27; 44; 51; 63; 69].

Тема 12. Фундаментальний і технічний аналіз

Компетентності за темою:

здатність розумітися на методиках проведення фундаментального та технічного аналізу;

здатність здійснювати оцінювання ефективності портфелів цінних паперів.

12.1. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитися з методикою фундаментального та технічного аналізу ринку цінних паперів.

2. Ознайомитися з методами оцінювання цінних паперів та їх інвестиційних якостей.

3. Розв'язати задачу.

Коефіцієнт "бета" компанії "А" і "Б" у першій половині року склав 0,8096 і 1,0946, відповідно. У першому кварталі обидві компанії виплатили дивіденди, відповідно, по 12 і 15 грн на акцію. Курсова вартість акцій компанії "А" зросла з 150 до 180 грн, а компанії "Б" – з 200 до 220 грн.

Індекс ПФТС за аналізований період зріс із 533 до 556 п.п. Безризикова ставка відсотка – 8 %.

Визначте приблизну прибутковість і скореговану з урахуванням ризику та ринкових показників норму прибутковості.

Методичні рекомендації до виконання завдань для самостійного опрацювання

Виконання запропонованих завдань передбачає глибоке опрацювання лекційного та іншого теоретичного матеріалу за темою.

Завдання можуть виконуватись у довільній формі. Можливі креативні та нестандартні підходи до виконання (з використанням образотворчих елементів, програмних продуктів тощо).

Наприклад, для виконання завдання 4 доцільно використати такий підхід. Приблизна прибутковість за період володіння фінансовими активами визначається як відношення поточного доходу та приросту капіталу до інвестицій:

$$HPR = \frac{\sum (d+h) \pm \Delta K}{I} \times 100 \%, \quad (12.1)$$

де HPR – прибутковість за період володіння фінансовим інструментом;
d – дивіденди на акцію;
h – відсотки на боргові інструменти (безризикова ставка);
ΔK – приріст курсової вартості (або збитки);
I – початковий обсяг інвестицій.

Величина приросту представницького ринкового індексу ПФТС (T_i) визначається за формулою:

$$T_i = I_{\text{ПФТС } 1} - I_{\text{ПФТС } 0} \quad (12.2)$$

Скорегована з урахуванням ризику та ринкових показників норма прибутковості RAR розраховується за формулою:

$$\text{RAR} = \text{HPR} - h + \beta_{\text{XL}} \times (T_i - h), \quad (12.3)$$

де β_{XL} – "бета" (коефіцієнт ризику) цінного паперу або портфеля;
 T_i – темп приросту представницького ринкового індексу.

Якщо за результатами розрахунків RAR_A чи RAR_B виявиться позитивною величиною, то таку акцію можна залишати в портфелі; якщо ж менше нуля, таку акцію слід продати.

12.2. Питання для самоконтролю засвоєння матеріалу теми.

1. З якою метою здійснюється аналіз фондового ринку?
2. Які основні методи використовуються для аналізу фондового ринку?
3. Що таке фондові рейтинги?
4. Що таке дисконтний цінний папір?
5. Як вирахувати мінімальний розмір дисконту для продажу дисконтного цінного паперу?
6. Що таке ринкова та внутрішня ціна цінного папера?
7. За якого співвідношення внутрішньої і ринкової ціни інвестору є сенс купувати цінні папери?
8. Які існують теорії прогнозування цін на фондовому ринку?
9. Розкрийте сутність фундаментального аналізу ринку цінних паперів.
10. Розкрийте сутність технічного аналізу ринку цінних паперів.
11. Які позитивні та негативні риси мають фундаментальний та технічний аналіз?

12.3. Тестові завдання для перевірки знань.

1. Які основні теорії оцінки цінних паперів:

- а) фундаментальна;
- б) "випадкових блукань";
- в) дзеркального відображення;
- г) варіаційного підходу;
- д) моделювання;
- е) технічного аналізу;
- ж) усі відповіді правильні;
- з) правильної відповіді немає?

2. Метою якого портфеля є збільшення капіталу переважно за рахунок підвищення курсу цінних паперів:

- а) конвертований портфель;
- б) портфель грошового ринку;
- в) портфель доходу;
- г) портфель росту;
- д) портфель облігацій;
- е) усі відповіді правильні;
- ж) правильної відповіді немає?

3. До методів оцінювання поточної ринкової вартості акцій не належить:

- а) дивідендний метод;
- б) метод МОКА;
- в) метод Делфі;
- г) метод ринкової оцінки активів;
- д) усі відповіді правильні;
- е) правильної відповіді немає.

4. В основу теорії ефективного портфелю П. Марковіц поклав:

- а) максимізацію очікуваного доходу за умови задовільного ступеня ризику;
- б) мінімізацію ризиків із забезпеченням довгострокових накопичень;
- в) максимізацію очікуваного доходу незважаючи на рівень ризику, оскільки інвестор вважається схильним до ризику;
- г) мінімізацію витрат інвестора з вибором фінансових інструментів за рахунок екстраполяції результатів проведених досліджень на довгостроковий часовий горизонт;

д) усі відповіді правильні;

е) правильної відповіді немає.

5. Систематичний (ринковий) ризик:

а) відображає макроекономічну ситуацію;

б) не може бути диверсифікованим, оскільки є результатом диверсифікації портфеля цінних паперів;

в) є мінімальним рівнем ризику за портфелем, який досягається диверсифікацією портфеля через використання значної кількості різних цінних паперів, відібраних випадково;

г) усі відповіді правильні;

д) правильної відповіді немає.

Література: [1; 2; 5; 11; 13].

Рекомендована література

Основна

1. Васильєва В. В. Фінансовий ринок : навч. посіб. / В. В. Васильєва, О. Р. Васильченко. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 368 с.
2. Мартюшева Л. С. Фінансовий ринок : навч. посіб. / Л. С. Мартюшева, М. М. Буднік, Н. В. Сабліна. – Київ : Кондор, 2008. – 324 с.
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 р. // ВВР України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.
4. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23 лютого 2006 р. // ВВР України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
5. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько ; Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 3-тє вид., стер. – Київ : Знання, 2015. – 535 с.

Додаткова

6. Бердникова Т. Б. Рынок ценных бумаг и биржевое дело – Москва : ИНФРА-М, 2000. – 270 с.
7. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – Киев : МП "ИТЕМ" ЛТД, 1995. – 447 с.
8. Васильев А. В. Рынок ценных бумаг, акционерные общества. Антикризисное управление / А. В. Васильев, Ю. С. Потемкин. – Харьков : Фолио, 2001. – 316 с.
9. Винокуров Д. Вексельное обращение / Д. Винокуров. – Харьков : Фактор, 2001. – 224 с.
10. Данчак Л. І. Сучасний стан і проблеми законодавчо-нормативного регулювання фінансування та формування вітчизняного житлового фонду / Л. І. Данчак // Вісник ІЕПД НАН України. – 2011. – № 2. – С. 25–33.
11. Кравченко Ю. Коефіцієнт ціна – дохід для українських акцій / Ю. Кравченко // Цінні папери України. – 2000. – № 45. – С. 44–45.
12. Кравченко Ю. Я. Ринок цінних паперів : навч. посіб. / Ю. Я. Кравченко. – Київ : Дакор; КНТ, 2008. – 664 с.

13. Лепейко Т. И. Методология управления инвестиционными ресурсами финансового рынка : монография / Т. И. Лепейко. – Харьков : Изд-во ХГЭУ, 2002. – 288 с.
14. Ли Ч. Ф. Финансы корпораций: теория, методы и практика / Ч. Ф. Ли, Ф. Л. Ченг, Д. И. Финерти. – Москва : ИНФРА-М, 2000. – 688 с.
15. Мендул О. Г. Фондовый рынок: операції з цінними паперами : навч. посіб. / О. Г. Мендул, І. А. Павленко. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : КНЕУ, 2000. – 156 с.
16. Місяць Н. О. Валютне регулювання поточних торговельних операцій в Україні / Н. О. Місяць // Сталий розвиток економіки. – 2010. – № 3. – С. 73–78.
17. Міхаліна І. Г. Актуальні проблеми розвитку лізингу в Україні / І. Г. Міхаліна // Статистика України. – 2005. – № 3. – С. 31–36.
18. Назарчук М. Єдина біржова фондова система України: принципи побудови та етапи створення / М. Назарчук // Цінні папери України. – 2001. – № 1 (141). С. 10–15.
19. Назарчук М. И. Фондовые биржи на рынке ценных бумаг Украины / М. И. Назарчук. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2002. – 140 с.
20. Науменко В. І. Валютні операції на умовах "спот": порядок здійснення та особливості бухгалтерського обліку / В. І. Науменко // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 56–60.
21. Олійник Г. Ю. Оцінка результатів фінансової діяльності акціонерного товариства // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2000. – № 4. – С. 79–80.
22. Опціон на сучасному фондовому ринку. Бізнес-огляд // Цінні папери України. – 2001. – № 16. – С. 10.
23. Полторац Н. И. Особенности развития рынка факторинговых операций в Украине / Н. И. Полторац, Ю. Л. Бережная // Бизнес-информ. – 2007. – № 7. – С. 65–68.
24. Про акціонерні товариства : Закон України № 514-VI від 17 вересня 2008 р. // ВВР. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
25. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 7 грудня 2000 р. // ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
26. Про валюту і валютні операції : Закон України № 2473-VIII від 21 червня 2018 р. // ВВР України. – 2018. – № 30. – Ст. 239.
27. Про депозитарну систему України : Закон України № 5178-VI від 11 жовтня 2013 р. // ВВР України. – 2013. – № 39. – Ст. 517.

28. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.
29. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України № 1702 від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 39. – Ст. 2057.
30. Про інститути спільного інвестування : Закон України № 5080-VI від 5 липня 2013 р. // ВВР України. – 2013. – № 29. – Ст. 337.
31. Про кредитні спілки : Закон України № 2908-III від 20 грудня 2001 р. // ВВР України. – 2002. – № 15. – Ст. 101.
32. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України № 1057-IV від 9 липня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 47–48. – Ст. 372.
33. Про обіг векселів в Україні : Закон України № 2374-III від 5 квітня 2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 24. – С.128.
34. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет КМУ від 19 лютого 1993 р. // ВВР. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
35. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України № 4452 від 23.02.2012 р. // ВВР України. – 2012. – № 50. – Ст. 564.
36. Про страхування : Закон України № від 7 березня 1996 р. (в редакції від 4 жовтня 2001 р.) // ВВР України. – 2002. – № 7. – Ст. 50.
37. Про фінансовий лізинг : Закон України № 723/97-ВР від 16 грудня 1997 р. (у редакції Закону №1381-IV від 11 грудня 2003 р.) // ВВР України. – 2004. – № 15. – Ст. 231.
38. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України № 978-IV від 19 червня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 52. – Ст. 377.
39. Савчук В. П. Порівняльний аналіз підходів до оцінки вартості акціонерного капіталу та можливості її застосування / В. П. Савчук, Р. А. Скрипник // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2000. – № 2. – С. 54–57.
40. Сорос Дж. Алхимия финансов / В. Ж. Сорос. – Москва : Финансы и статистика, 1997. – 244 с.
41. Тьюлз Р. Фондовый рынок / Р. Тьюлз, Э. Бредли, Т. Тьюлз. – Москва : ИНФРА-М, 2000. – 648 с.
42. Участники фондового рынка: функции, организация деятельности / Ю. М. Лысенков, А. И. Рымарук, И. В. Педь. – Киев : Вестник фондового рынка, 2005. – 288 с.

Ресурси мережі Інтернет

43. Аналітичний портал "Мій інвестиційний портфель". – Режим доступу : <http://www.investportfel.com>.
44. Звіти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ssmc.gov.ua.
45. Інтернет журнал зі страхування. – Режим доступу : <http://www.forINSURER.com>.
46. Інформаційний портал "Усе про ломбарди України" Всеукраїнської Асоціації ломбардів. – Режим доступу : <http://lombard.org.ua>.
47. Інформаційний портал "Україна Лізинг". – Режим доступу : <http://www.ukrleasing.info>.
48. Інформаційний портал Національної асоціації кредитних спілок України. – Режим доступу : <http://www.unascu.org.ua>.
49. Інформаційний портал. – Режим доступу : <http://investfunds.com.ua>.
50. Інформаційний портал. – Режим доступу : <http://pif.in.ua>.
51. Інформаційний портал. – Режим доступу : <http://www.kya.com.ua/>.
52. Інформаційний портал. – Режим доступу : <http://www.ricardo.com.ua>.
53. Інформаційно-аналітичний портал "Лізинг в Україні". – Режим доступу : <http://leasinginukraine.com>.
54. Інформаційно-аналітичний портал. – Режим доступу : <http://insurancetop.com>.
55. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : <https://www.dfp.gov.ua/197.html?&>.
56. Ломбардний бізнес та його проблеми в Україні. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/033.htm.
57. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків" : Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104. – Режим доступу : <https://www.rada.gov.ua>.
58. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 р. № 361. – Режим доступу : <https://www.rada.gov.ua>.
59. Офіційний сайт Держфінмоніторингу України. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>.

60. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України. – Режим доступу : <http://www.uainsur.com>.
61. Офіційний сайт Національної Асоціації Недержавних пенсійних фондів та Адміністраторів недержавних пенсійних фондів. – Режим доступу : <http://www.napfa.ukrnet.biz>.
62. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : www.nssmc.gov.ua.
63. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
64. Офіційний сайт Українського об'єднання лізингодавців. – Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua>.
65. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua>.
66. Офіційні Веб-сайти компаній з управління активами та інвестиційних компаній. – Режим доступу : <http://www.prostobank.ua/spra-vochniki/ku>.
67. Офіційні Веб-сайти кредитних спілок. – Режим доступу : http://organizations.finance.ua/ua/~ua/credit_unions.
68. Офіційні Веб-сайти лізингових компаній. – Режим доступу : <http://investing.org.ua/ru/default/261>.
69. Перша фондова торговельна система. – Режим доступу : www.pfts.com.
70. Петрашко Л. П. Валютні ринки та валютні / Л. П. Петрашко. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.-ua/content/view/883/54/1/0>.
71. Положення про основи процентної політики Національного банку України : Постанова Правління НБУ від 21.04.2016 р. № 277. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0277500-16>.
72. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із похідними фінансовими інструментами в банках України : Постанова Правління Національного Банку України від 31.08.2007 р. № 309. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/-laws/show/z1104-07>.
73. Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова Національного банку України від 18.06.2015р. № 391. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
74. Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами : Затверджене розпорядженням Державної комісії

з регулювання ринків фінансових послуг України 26 квітня 2005 р. № 3981. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>.

75. Про міжнародний факторинг : Конвенція УНІДРУА від 28.05.1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_210.

76. Риск в финансах, страховании, банковском деле. – Режим доступа : <http://www.anov.narod.ru>.

77. Страховой форум: Вся информация о страховании. – Режим доступа : <http://www.ins-forum.ru>.

78. Страхування України. – Режим доступу : <http://www.ukrstrahovanie.com.ua>.

79. Україна фінансова. – Режим доступу : <http://www.ufin.com.ua>.

80. Українська Національна Іпотечна Асоціація. – Режим доступу : <http://www.unia.com.ua>.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Основи функціонування фінансового ринку	4
Тема 1. Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці.....	4
Тема 2. Регулювання фінансового ринку.....	6
Тема 3. Фінансові посередники	9
Тема 4. Процентні ставки та їх структура	13
Тема 5. Ризик і ціна капіталу	16
Змістовий модуль 2. Основні складові фінансового ринку	19
Тема 6. Ринок облігацій як складова ринку капіталів.....	19
Тема 7. Ринок пайових цінних паперів.....	22
Тема 8. Ринок похідних фінансових інструментів	24
Тема 9. Грошовий ринок і ринок банківських позик.....	27
Тема 10. Валютний ринок.....	30
Тема 11. Фондова біржа та біржові операції	32
Тема 12. Фундаментальний і технічний аналіз.....	36
Рекомендована література.....	40
Основна	40
Додаткова	40
Ресурси мережі Інтернет	43

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Андрійченко** Жанна Олегівна
Давиденко Дар'я Олександрівна

Відповідальний за видання *Н. М. Внукова*

Редактор *Н. І. Ганцевич*

Коректор *О. В. Анацька*

План 2019 р. Поз. № 40 ЕВ. Обсяг 47 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*